

CRIMBIODIV

Criminal behaviour against biodiversity

SAMENVATTING

Uitgevoerd tussen 1 april 2021 en 31 maart 2023 in het kader van het onderzoeksprogramma BRAIN-be 2.0, en meer bepaald in het kader van pijler 1 van dit programma (uitdagingen en kennis van de levende en niet-levende wereld) had het project CRIM-BIODIV tot doel de problemen te analyseren die gepaard gaan met het samenleven van de levende en niet-levende werelden in hetzelfde gebied.

Het doel was om te begrijpen wat er gebeurt als er conflicten ontstaan door dit samenleven, en dit met inzichten uit uiteenlopende benaderingen uit zowel de sociale wetenschappen (criminologie in het bijzonder, maar ook rechten, sociologie, etc.) als de levenswetenschappen (biologie in het bijzonder).

TREFWOORDEN

Schade aan biodiversiteit - Groene criminologie - Natuur - Milieu - Strafrechtelijke en administratieve sancties

ONDERZOEKSTEAM

PROMOTORS: Alexia JONCKHEERE (NICC)
Jean-François PÜTZ (Canopea)

ONDERZOEKERS: David SCHEER (NICC)
Anouk DANIEL (Canopea)
Florence JONET (Canopea)

Context

Biodiversiteit heeft het op verschillende fronten hard te verduren, zowel in België als elders, met gevolgen die tot nu toe slechts gedeeltelijk te voorzien zijn. Tevens ontbreekt het op alle betrokken machtsniveaus nog steeds aan een gecoördineerd strafrechtelijk beleid om te kunnen ingrijpen bij misdrijven ten koste van deze biodiversiteit. De zwakte op het vlak van strafrechtelijk beleid is vooral te wijten aan de complexiteit van het institutionele landschap van de federale staat en een versnippering van de milieubevoegdheden tussen het federale en het regionale niveau. Maar aan die complexe situatie heeft het milieu weinig boodschap... De gezondheids crisis, in combinatie met de klimaatverandering, heeft onlangs een groot aantal belangrijke milieu- en sociale kwesties aan het licht gebracht, zoals de vitale behoefte aan natuurlijke ruimten en stadsvegetatie, de territoriale bezetting van deze gebieden en hun ongelijke verdeling, de noodzaak om burgers te informeren over de bescherming van de biodiversiteit en de acties die ze kunnen ondernemen om deze bescherming te garanderen, de houdingen om normen na te leven, of er zich tegen te verzetten, het welzijn van huisdieren, de discretionaire ruimte waarover de actoren beschikken die belast zijn met de controle en bestraffing van overtredingen en hun vragen en bezorgdheden over welke sancties ze moeten toepassen.

Doelstellingen

Het CRIM-BIODIV project wil met een onuitgegeven samenwerking tussen onderzoekers uit sociale wetenschappen en uit levenswetenschappen in de eerste plaats streven naar gezamenlijke kennisopbouw om enerzijds criminologische expertise te ontwikkelen in de strafrechtelijke bescherming van biodiversiteit en anderzijds een interdisciplinaire dialoog te ontwikkelen om het verlies (of de ineenstorting) van biodiversiteit een halt toe te roepen.

Er werden ook drie operationele doelstellingen nagestreefd aan de hand van een relationele en microsociale benadering van misdrijven ten aanzien van de biodiversiteit. Ten eerste wil het de krachten en hefboomen identificeren van individuele, burger-, verenigings- en professionele acties ten aanzien van milieunormen die de biodiversiteit beschermen. Ten tweede wil het de kennis vergroten over de sociale representaties van milieuregels die de biodiversiteit beschermen, van afwijkingen van deze normen en van de sociale reactie op deze afwijkingen. Ten slotte wil het project de methoden identificeren die kunnen worden ingezet om gedragsveranderingen die ten goede komen aan de biodiversiteit aan te moedigen.

Ten slotte wijst het CRIM-BIODIV-project op het belang van instrumenten die de actie ondersteunen en wil het daarom ook meewerken aan de ontwikkeling van nuttige hulpmiddelen om situaties die de biodiversiteit schaden te benaderen, te begrijpen, te analyseren, te objectiveren en erop te reageren. Dit instrument kan gebruikt worden door iedereen die actie wil ondernemen: zowel individuen als milieuverenigingen en overheden.

Methodologie

Centraal in het project staan case-studies, een reeks 'probleemsituaties' waarin een (vermeende of bewezen) schade aan de biodiversiteit heeft geleid tot een vraag of een (in)actie door één of meer individuen, handelend als burger(s) of als vertegenwoordiger(s) van een overheidsinstantie of milieuvereniging, experts enzovoort. De casestudy maakt een diepgaande analyse mogelijk van diverse

huidige of voorbije situaties in hun specifieke context. Dit perspectief, dat zeer uitgebreid en volledig inductief is, is stimulerend voor het CRIM-BIODIV-onderzoek, met het oog op het beheer van schade aan de biodiversiteit. In overeenstemming met een criminologie van de sociale reactie stelt het CRIM-BIODIV-project dus niet de vraag waarom en hoe de mens (of, bij uitbreiding, de maatschappij) het milieuevenwicht vernietigt, maar wel hoe ze reageert op deze (mogelijke/veronderstelde) vernietiging. Met andere woorden, de vijftien casestudies die in dit onderzoek worden geanalyseerd, geven inzicht in wat de perceptie van schade aan de biodiversiteit mensen en instellingen doet doen.

De constructie van het instrument vereiste verkennend werk om de echte behoeften te identificeren, gevolgd door de ontwikkeling van het instrument, een test op het terrein en een evaluatie, in functie van mogelijke ontwikkelingen in de toekomst.

Resultaten, conclusies en aanbevelingen

Naast de ontwikkeling van een reactie-instrument voor schade aan biodiversiteit, zijn de conclusies van het empirisch onderzoek gestructureerd rond vier thema's, die naar voren komen uit een analytische dwarsdoorsnede van alle 15 casestudies. De eerste transversale as heeft betrekking op een centraal element van het onderzoek: de representaties zoals die door de vele belanghebbenden worden naar voor gebracht. Deze as plaatst de meervoudige visies op schade aan de biodiversiteit in een context van actie en reactie op precies gedefinieerde overtredingen. De tweede as van de analyse betreft het samenleven - of, in het meervoud, de manieren van bestaan in relatie tot biodiversiteit. De derde as weerspiegelt één van de pijlers waarop het onderzoeksproject was gebaseerd, namelijk het vinden van hefboomen voor individuele, burger-, verenigings- en professionele actie in het licht van bedreigingen voor de biodiversiteit en milieunormen. Deze hefboomen worden geanalyseerd in termen van het soort actie of reactie dat in de casestudies werd waargenomen: verzet, betwisting of concurrentie; bewustmaking, preventie, aansporing; menselijk beheer van de impact op (niet-menselijk) leven; en herstel, compensatie, repressie en sancties. De vierde en laatste as van de analyse focust op het geheel van mechanismen en processen die aan de basis liggen van het opstellen van milieunormen en hun efficiëntie: de staat van normen/administratie; de rol van het recht; het gedifferentieerd beheer van schade aan de biodiversiteit; en het onderscheid tussen individuele en structurele schade aan de biodiversiteit.

Als we ons interesseren voor de schade aan de biodiversiteit (en de reacties die ze teweegbrengen) moeten we laveren tussen de natuurwetenschappen (hun techniciteit, rationaliteit en wetenschappelijke aspiraties) en de menswetenschappen (rekening houden met de menselijke variabiliteit, hun reflexiviteit en hun betrokkenheid bij de sociale wereld), schommelend tussen objectieve (dys)kwalificaties en subjectieve (dys)kwalificaties van de staat van de biodiversiteit. In dit perspectief lijkt het gepast om de interdisciplinaire dialoog voort te zetten en de mogelijkheden en capaciteiten voor transdisciplinaire ontmoetingen te organiseren, of zelfs om disciplinaire overschrijdingen of de opkomst van nieuwe epistemologieën buiten de bestaande discipline toe te laten.

20 aanbevelingen sluiten het rapport af, op het gebied van regelgevend kader, wettelijke en administratieve procedures; wetenschappelijk onderzoek; en perspectieven voor de non-profitsector.